

علی باقری دولت آبادی

ارویا های ناتمام

بررسی سیاست خارجی آیت الله هاشمی رفسنجانی

انتشارات تیسرا

رؤیاهای ناتمام؛ بررسی سیاست خارجی آیت‌الله هاشمی رفسنجانی

نویسنده: علی باقری دولت‌آبادی

مدیر تولید: فاطمه شهبازی

چاپ یکم: پاییز ۱۳۹۷

شماره نشر: ۲۶۷

ویراستار: امیرحسین غلام‌پور

صفحه‌آرا: سپیده امری

لیتوگرافی: البرز نوین، چاپ: عطا، صحافی: ساغر مهر

ناظر فنی چاپ: سعید صادقی

تعداد: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۳۳۹۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۹۴۲-۱۴-۶

1897

سرشناسه	باقر دولت آبادی، علی، ۱۳۵۸-
عنوان و نام پدیدآور	روایهای ناتمام: بررسی سیاست خارجی آیت الله هاشمی رفسنجانی /
مشخصات نشر	تهران: نیسا، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	۱۰۰ ص؛ جدول، نمودار؛ ۲۱×۱۴/۵.
فروست	انتشارات نیسا شمار نشر ۲۶۷. کتاب پولیتیا؛ ۲۸.
شابک	۳۳۹۰۰۰ ر ۶۰۰۰ ۹۴۲-۶۰۰-۹۳۹
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
یادداشت	کتابنامه.
موضوع	ایران - روابط خارجی - ۱۳۵۸-۱۳۹۷
موضوع	Iran - Foreign Relations - 1987-1997
موضوع	هاشمی رفسنجانی، اکبر، ۱۳۱۳-۱۹۹۵ - دیدگاه های سیاسی و اجتماعی.
موضوع	Hassemi Rfsanjani, Akbar - Political and Social Views
موضوع	ایران - سیاست و حکومت - ۱۳۶۸-۱۳۷۶.
موضوع	Iran - Politics and Government - 1989-1997
موضوع	ایران - اوضاع اقتصادی - ۱۳۶۸-۱۳۷۶.
موضوع	Iran - Economic Conditions - 1989-1997
رده بندی کنگره	۱۳۹۷ ۲۹ ب / ۱۶۵۰ DSR
رده بندی دیویی	۳۲۷/۵۵
شماره کتابشناسی ملی	۴۹۴۱۳۱۵

۱۵	 پیشگفتار
۱۹	 مقدمه
۲۷	 فصل یکم: عبور از بحر
۲۷	 مقدمه
۲۸	 ۱. شرایط داخلی ایران
۲۸	 ۱-۱. وضعیت سیاسی ایران
۲۸	 ۱-۱-۱. رحلت امام خمینی (ره)
۲۹	 ۱-۱-۲. بازنگری در قانون اساسی و شرایط رهبری
۳۱	 ۱-۱-۳. چرخش نخبگان
۳۳	 ۱-۱-۴. عبور از عصر ایدئولوژیک به ژئوپلیک
۳۷	 ۱-۱-۵. ضرورت بازسازی کشور
۳۸	 ۱-۲. شرایط اقتصادی ایران
۴۱	 ۱-۲-۱. کاهش صادرات نفت
۴۲	 ۱-۲-۲. کاهش رشد اقتصادی
۴۳	 ۱-۲-۳. تورم
۴۴	 ۱-۲-۴. بیکاری
۴۵	 ۱-۲-۵. تحریم‌های اقتصادی
۴۹	 ۱-۳. شرایط اجتماعی ایران
۴۹	 ۱-۳-۱. رشد جمعیت
۵۵	 ۱-۳-۲. فقر و حاشیه‌نشینی

- ۴-۱. شرایط نظامی ایران..... ۵۶
- ۴-۱-۱. دوره نه جنگ و نه صلح با عراق..... ۵۶
- ۴-۱-۲. کاهش توان نظامی..... ۶۲
۲. شرایط خارجی ایران..... ۶۸
- ۲-۱. در سطح منطقه..... ۶۸
- ۲-۱-۱. روابط تیره با عربستان و همسایگان عرب..... ۶۹
- ۲-۱-۲. انتفاضه فلسطین..... ۷۵
- ۲-۱-۳. حمله عراق به کویت..... ۷۷
- ۲-۱-۴. حضور نیروهای واکنش سریع امریکا در خلیج فارس..... ۷۹
- ۲-۱-۵. الح اعراب و اسرائیل..... ۸۰
- ۲-۱-۶. اتحاد استراتژیک اسرائیل با ترکیه..... ۸۱
- ۲-۱-۷. روابط اسرائیل با آذربایجان..... ۸۲
- ۲-۱-۸. ظهور طالبان و تهدیدات امنیتی تازه..... ۸۳
- ۲-۲. در سطح جهانی..... ۸۴
- ۲-۲-۱. پایان جنگ سرد و فو پاشی شوروی..... ۸۴
- ۲-۲-۲. گسترش نابرابری شرق..... ۸۶
- ۲-۲-۳. رژیم حقوقی دریای سرخ..... ۸۶
- ۲-۲-۴. نظریه پایان تاریخ..... ۹۱
- ۲-۲-۵. نظریه برخورد تمدن ها..... ۹۲
- ۲-۲-۶. بحران بوسنی و هرزگوین..... ۹۴
- ۲-۲-۷. روابط تیره با اروپا..... ۹۸
- جمع بندی..... ۱۰۰

فصل دوم: هاشمی و آینده انقلاب اسلامی..... ۱۰۳

- مقدمه..... ۱۰۳
۱. گذر از دوره حفظ انقلاب به دوره تثبیت انقلاب..... ۱۰۴
۲. ضرورت اصلاحات و الگوهای مطلوب..... ۱۰۵
۳. عقلانیت و اعتدال پیش در آمد کارآمدی..... ۱۰۶
۴. صدور انقلاب..... ۱۰۹
۵. تفسیر هاشمی از قانون اساسی..... ۱۱۱
۶. تفسیر آیت الله هاشمی رفسنجانی از اسلام..... ۱۱۳
۷. نگاه آیت الله هاشمی رفسنجانی به حقوق بشر..... ۱۱۹

۱۲۳	۸ نگاه آیت الله هاشمی رفسنجانی به نظام بین الملل
۱۲۷	جمع بندی
۱۲۹	فصل سوم: اصول سیاست خارجی دولت آیت الله هاشمی رفسنجانی
۱۲۹	مقدمه
۱۳۰	۱. در بُعد نظری
۱۳۰	۱-۱. تنش زدایی و تعامل سازنده
۱۳۱	۱-۲. تقدم منافع ملی بر منافع فراملی
۱۳۳	۱-۳. سازي و توسعه اقتصادی
۱۳۷	۱-۴. رفع تهدیدات و حفظ تمامیت ارضی کشور
۱۳۸	۱-۵. توازن سازی در شمال و جنوب
۱۳۹	۲. در بُعد ملی
۱۳۹	۲-۱. شاخص های توسعه گرایی اقتصادی
۱۳۹	۲-۱-۱. رشد تولید ناخالص داخلی
۱۴۱	۲-۱-۲. رشد سرمایه گذاری
۱۴۱	۲-۱-۳. میزان صادرات و واردات
۱۴۲	۲-۱-۴. میزان درآمدهای دولت
۱۴۳	۲-۱-۵. کسری بودجه
۱۴۴	۲-۱-۶. متغیرهای سه گانه
۱۴۸	۲-۱-۷. متغیرهای کلان (سرمایه گذاری، رشد، نوسانات نرخ رشد، تورم و نوسانات نرخ تورم)
۱۴۹	۲-۲. بهبود روابط با همسایگان
۱۵۹	۲-۳. گسترش روابط با چین
۱۶۲	۲-۴. بهبود روابط با اروپا
۱۶۵	۲-۵. کاهش تنش ها با امریکا
۱۶۸	۲-۶. بهبود و توسعه روابط با روسیه
۱۷۲	۲-۷. توسعه روابط با نهادهای منطقه ای و جهانی
۱۷۳	۲-۷-۱. روابط جمهوری اسلامی ایران با سازمان کنفرانس اسلامی
۱۷۴	۲-۷-۲. روابط جمهوری اسلامی ایران با سازمان اگو
۱۷۴	۲-۷-۳. روابط جمهوری اسلامی ایران با سازمان ملل متحد
۱۷۵	۲-۷-۴. روابط جمهوری اسلامی ایران با جنبش عدم تعهد
۱۷۶	جمع بندی

فصل چهارم: موانع و مشکلات پیش روی سیاست خارجی آیت‌الله هاشمی رفسنجانی.....	۱۷۹
مقدمه.....	۱۷۹
۱. کادر انقلابی، ایدئولوژیک و فاقد تجربه و تخصص.....	۱۸۰
۲. شرایط احساسی، ارزشی و آرمان‌خواهانه حاکم بر جامعه.....	۱۸۲
۳. ناکامی در دیپلماسی اقتصادی.....	۱۸۳
۴. حاکم بودن نگاه امنیتی بر سیاست خارجی کشور.....	۱۸۵
۵. غافلگیری و تأثیرپذیری از برخی حوادث منطقه‌ای و جهانی.....	۱۸۶
۱-۵. انفجار پایگاه الخبر عربستان.....	۱۸۷
۲-۵. انفجار آمیا در آرژانتین.....	۱۸۸
۳-۶. حمله کونوس.....	۱۹۴
۶. اسام‌هراس و ایران‌ستیزی در جهان.....	۲۰۴
جمع‌بندی.....	۲۰۵
فرجام.....	۲۰۷
کتابنامه.....	۲۱۱

پیشگفتار

شخصیت آیت الله هاشمی رفسنجانی با تاریخ ایران و حوادث آن، چه پیش از پیروزی انقلاب اسلامی و چه پس از آن گره خورده است. به جرئت می‌توان گفت هیچ رخداد سیاسی مهمی را پس از انقلاب اسلامی نمی‌توان سراغ گرفت که هاشمی رفسنجانی در آن حضور نداشته یا ایفای نقش نکرده باشد. به همین خاطر همواره پیرامون شخصیت و رمز و رازهای بسیاری وجود داشته است که از روزنامه‌نگاران گرفته تا محدثان سیاسی به دنبال کشف آن بوده‌اند. حتی اشارات رموز آلود وی نیز در کتاب‌های خاطرات خود نتوانسته هنوز بسیاری از این گره‌ها را باز نماید. به همین خاطر نه‌شستن پیرامون او و سیاست‌هایش حتی با گذشت زمان طولانی از زمان ریاست‌جمهوری‌اش، همچنان جذاب و خواندنی است. به همین خاطر است که گاه «امیر کبر ایران» و «سردار سازندگی» شده است و گاه «عالیجناب سرخ پوش». باین‌حال ما در این کتاب قصد ورود به مباحث و تحلیل‌های سیاسی از جنس فوق را که سبباً از فضای سیاسی زمان خود متأثر بوده است نداریم. هدف ما صرفاً بررسی مجدد سیاست خارجی ایران در سال‌های ۱۳۶۸ تا ۱۳۷۶ است. سال‌هایی که در آن سنگ بنای تنش‌زدایی در روابط خارجی ایران گذاشته شد. دوره‌ای که به اشکال مختلف سرنوشت سیاست خارجی ایران در سال‌های بعد را رقم زد و دوره‌های ریاست‌جمهوری مختلف را متأثر از خود ساخت؛ تا جایی که خیلی‌ها

راه و روش آقایان خاتمی و روحانی را همان مسیر آیت‌الله هاشمی رفسنجانی می‌دانند. بنابراین فهم این دوره تاریخی می‌تواند به درک دوره‌های پس از آن کمک شایانی نماید. این کار، امروز که گرد و غبار سیاسی در جامعه فرونشسته و از زمان وقوع رخدادها دورتر شده‌ایم به مراتب بهتر از گذشته می‌تواند صورت گیرد. از این مسئله گذشته فوت آیت‌الله هاشمی رفسنجانی در دی ماه ۱۳۹۵ نیز این فرصت را فراهم ساخت تا یک بار دیگر نگاه‌ها معطوف به وی گردد. و کارنامه سیاسی او زیر ذره‌بین قرار گیرد. پس، انتشار کتاب حاضر می‌تواند در این مسیر بسیار راهگشا باشد. اما نگارش کتاب درباره سیاست خارجی آیت‌الله هاشمی رفسنجانی کار چندان ساده‌ای هم نیست. زیرا این مسیر قبلاً چندین بار در قالب مقالات و یا فصول کتاب‌های مختلف آزموده شده است و هر کار جدیدی که می‌خواهد منتشر شود باید جنبه نوآورانه‌ای داشته باشد تا بتواند مفید و سازنده باشد.

آنچه این کتاب را از سایر آثار مشابه متمایز می‌سازد در سه نکته کلیدی قرار دارد: نخست اینکه تلاش گردیده برخلاف آثار منتشر شده پیشین در رخدادهای مختلف تاریخی دیدگاه‌ها و اظهارنظرهای آیت‌الله هاشمی تا جایی که امکان آن وجود داشته است نقل قول شود. دوم اینکه صرفاً به سیاست خارجی ایران در مقطع مذکور پرداخته نشود و شرایط و اوضاع و احوال سیاسی کشور و واکنش‌ها نسبت به حوادث مختلف نیز تشریح داده شود. سوم اینکه اول بسترهای جامعه در حوزه‌های سیاسی، اقتصادی نظام و اجتماعی و نیز شرایط منطقه و جهان تشریح گردد و آنگاه به اصول و سیاست خارجی آیت‌الله اکبر هاشمی رفسنجانی پرداخته شود. این کار کمک خواهد کرد تا شرایط زمانه و مقدرات و محذورات ملی و بین‌المللی بهتر درک گردد. عموماً آثاری که به سیاست خارجی ایران یا دوره‌های ریاست جمهوری مختلف پرداخته‌اند با ذکر یک مقدمه یا بحث نظری وارد اصول سیاست خارجی دولت‌های موردنظر شده و اجرای آن را رصد کرده‌اند. لذا خواننده کمتر این فرصت را پیدا می‌کند تا در مسند قضاوت صحیح و عادلانه نشسته و بتواند سیاست خارجی ایران را نقد کند. امید نویسنده این است که تلاش

صورت گرفته با وجود کاستی‌های فراوان آن بتواند در این مسیر راهگشا باشد.
لذا ضمن پذیرش اشکالات شکلی و محتوایی احتمالی در اثر پیش رو،
پیشاپیش از محضر همه خوانندگان محترم پوزش طلبیده و بار این تقصیرها را
به گردن می‌گیرم.

علی باقری دولت آبادی
عضو هیئت علمی دانشگاه یاسوج

www.ketab.ir